

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ
DERGİSİ

MEHMET ÂKİF ERSOY
ÖZEL SAYISI

1986

CİLT: 2

Sayı: 1

SAFAHAT'IN TÜRK FOLKLORU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali YAKICI(*)

Bir milletin hayatında yer alan sözlü geleneklerin bütünü, o milletin folklorunu teşkil eden ürünleri bünyesinde taşır (1).

Batı'da "Romantizm" akımının doğuşunda, milliyetçiliğin güçlenmesinde önemli rol oynayan folklor ürünlerinden, Mahallîleşme Cereyanı ile birlikte Türk sanat adamları da yararlanmağa başlamışlardır. Mahallîleşme ile başlayan, Tanzimat'la devam eden Türk folklor ürünlerinden yararlanma hâdîsesinin 20. Yüzyıl Türk sanat hareketi içinde yaygınlaştığını görürüz. Bu durum, halk-aydın yakınlaşmasını sağlamıştır. Çünkü, "Edebî eserlerin halka hitap etmeleri şarttır. Milletçe bu kadar geri kalışımızın sebeplerinden biri de, altı asırdan beri halk için değil, yalnız aydınlar için eserler meydana getirmiş olmamızdır(2)" şeklinde düşünebiliriz. Millî birliğin oluşmasındaki rolünü(3) de göz ardı edemeyeceğimiz folklorlardan geniş ölçüde en iyi şekilde yararlanabilmiş sanatçılarımızdan biride Mehmet Âkif olmuştur. "O millet gerçeğini kitaplardan oyukarak değil, bizzat milletin içine dalarak, arasında dolaşarak kavramıştır. Milletin nasıl duyup, ne düşündüğünü bizzat millet fertlerinin ağzından dinleyerek öğrenmiştir(4)".

Şinasi'nin tiyatrodaki, Ahmet Râsim'in makalede Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın roman ve hikâyede yaptığı; halkın, çevrenin inançlarını kendi sözleri, ağızları ile dile getirme işini, anlatış ve düşünce yolunu Mehmet Âkif Ersoy da şiirlerinde başarı ile uygulamıştır. Şairin en güzel şiirleri, bu motifleri, bu dili ve konuşmayı içine alanlardır, denilebilir. Âkif'in halk inanış-

(*) Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü,
Araştırma Görevlisi,

(1) Dursun Yıldırım, "Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara, 1983, s. 115.

(2) Prof. Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, Ankara, 1958, s. 508.

(3) Bkz: Prof. Dr. Şükrü Elçin, "Folklor ve Halk Edebiyatının Millî Birliğin Oluşmasındaki Rolü", Türk Dili, Sa. 406, Ekim 1985, s. 180-192

(4) Dr. Necmeddin Hacıeminoğlu, Safahat'ın Dil ve Üslûbu, İstanbul, 1970, s.11.

larına giden yolu folklor konusunun içine de girer. Halk ağzındaki kelimeler, deyimler, atasözleri, tekerlemeler, dilekler, fallar, düş yormalar, nefes ettirmeler, mâni düzmeler, türkü yakmalar, bilmece sormalar, argolar bakımından zengin ve başarılı olan Safahat, mahalle imamı, mahalle kahvesi, pehlivan güreşleri, köy düğünleri, bayram yerleri gibi konuları, eski yaşayışlarımızı da dile getirmesi bakımından başarılı bir eserdir. Kitabın içine halk arasında yaygın, ya da hayatımızda geçen bazı fıkralar da ustalıkla yerleştirilmiştir. Bu davranışları ile Mehmet Âkif, doğrudan doğruya teknik bir folklor uzmanı sayılmasa bile Türk folklorunu, hele İstanbul folklorunu yazıya geçirmekle, bu mesleğe büyük hizmet yapanlardan biri olarak anılmaya hak kazanmıştır(5).

Mehmet Âkif'in şiirlerinde işlediği, Safahat'ında yer verdiği folklor ürünlerinden bazı örnekler verelim (6):

ATASÖZLERİ:

Atalarsözü bakımından zengin olan Safahat'ta yer alan ve günlük hayatta çok kullanılan bazı örnekleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Dayak eşekler içindir:

"Dayak eşekler içinmiş, adam döğülmezmiş" (123)

-Dünyada ekmek parası kazanmayan, dostunun yüz karası, düşmanının maskarası olur:

"Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası:
Dostunun yüz karası, düşmanının maskarası" (71)

-İki el bir baş içindir:

"İki el bir baş için, kim kime artık, heyhat" (505)

-İnatlık iyi olmaz:

"Hatırım yok mu? İnatlık iyi olmaz, yavrum. . ." (129)

-İnsan ölür eseri kalır, eşek ölür semeri kalır:

"Ölen insan mıdır, ondan kalacak şey eseri
Bir eşek göçdü mü, ondan da nihayet: semeri" (501)

-Kala içinden alınır:

(5) Kerim yund, "Safahat'ın Folklor Cephesin, Safahat'ın dil ve Üslûbu, İstanbul, 1970, s. 55.

(6) Bkz. Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, İstanbul, 1982.

- "Diyedursun atalar -kala içinden alınır-" (178)
- Kurular yanında yaşlar da yanar:
- "Yanında yaş ta yanar, çaresiz, yanan kurunun" (285)
- Pardon çıktı eşeklik moda oldu:
- "Nasıl ki çıktı "pardon" eşeklik oldu mubah"
- Söyleyene değil söyletene bak"
- "Söyleten başkadır, bakma hocam söyleyene" (424)
- Zeka yaşla ölçülmez:
- "Mikyâsı mıdır zekâvetin sin" (114)

Safahat'ta görülen önemli hususlardan biri de, Âkif'in, Arapça asıllı bazı atalarsözü ve deyimleri Türkçe'ye çevirerek vermiş olmasıdır.

DEYİMLER:

Safahat'ta, çok sayıda deyim örneği vardır. Bunlardan bazılarını alfabetik olarak şöyle sıralamak mümkündür:

Aczin göz yaşı, açmaza düşmek, adam sende, adı batmak, adı çıkmak, ağız dili olmamak, ağız kara, ağızım kurusun, ağız süt kokmak, ağızına bakmak, ağızını açıp gözünü yummak, aklına şaşmak, aklından zoru olmak, 'Âlâh etmesin, alın teri, alın yazısı, ana-avrat sövmek, âşikâne kesmek, avda âlemde bir olmak, balığın bel kemiğini bulmak (asıl önemli noktayı bulmak), baskın çıkmak, başına sarmak, baş kesmek (baş eğerek selam vermek), baştan atmak, baştan karaya vurmak, belvermek, benzine kan gelmek, beş para etmemek, bıyık burmak, biçilmiş kaftan, bir baltaya sap olmak, bir baltaya sap olmamak, bir deri bir kemik kalmak, bol keseden atmak, boynu bükük durmak, boyunun ölçüsünü almak, burnundan tutmak (kötü durumda yakalamak), canı sıkılmak, canı yangın olmak (çok acı çekmek), cehennem olmak, cuk oturmak (aşık oyununda "cuk" taşının yerine oturması, işi yolunda gitmek), çam devirmek, çan çan etmek, çinçin ötmek, çingar çıkarmak, çifte kumrular, çileden çıkmak, çok bilmiş, çürük tahtaya basmamak, dağların el açması, dalgası olmak, dalıp gitmek, devletle gitmek, dırlanıp durmak, dırıldanmak, dili ağırlaşmak, dillerde gezmek, diş bilemek, dut gibi silkmek, dut yemiş bülbüle dönmek, el çekmek, el elde baş başda (mahrumiyet içinde), elden ayakdan düşmek el ele vermek, eli boş çıkmak, eli böğründe kalmak, eli ekmek tutmak, eli varmamak, eli yufka (parasız), fener çekmek, gölgesinden korkmak, göz açtırmamak, göze batmak, göz kulak olmak, gözü çıkmak, gözünde tütme, gözü yılmak, günahına girmek, hır gür yaşamak, içi yanmak, işi çakmak, kafası kızmak, kafayı tütsülemek, kalırsa el beğenir ölürse yer,

kâmete kalkmak (ayaklanmak), kara çalmak, kara gün dostu, kavlamak, kelle kızdırmak, kerem etmek, kestiği tırnak bile olamamak, keebe almak, kurban olmak, kül bağlamak (acısı dinmek), küplere binmek, lema lema dizilmek, mâni düzmek, melil melil bakmak, meyhâneye rahmet okutmak, mürekkep yalamak, nefes ettirmek, pala sürmek (çalışıp-çabalamak), postu sermek, rahmet okutmak, sıfırı tüketmek, sineye çekmek, sineye sokulmak, sözüm ona, susuz musuz içmek, sürüm sürüm sürünmek, şeriatle oynamak, tabanları kaldırmak, tamtakır, taş çıkarmak, taş yürekli, tekermek, tingir elek tingir saç, tünel geçmek(dalgın olmak), uslu durmak, üstüne gül koklamak, vebâli boynuna olmak, yalınayak, yan çizmek, yemeden içmeden kesilmek, "Ne aman dinledi, gittikce hovardam, ne zaman" (Âsım'dan) -Bundan ötesi can sağlığı: yerinde yelleresmek, yüzünü ekşitmek, yüz suyu dökmek, v.b.(7)

"Şair bazan da birer "klişe" olan bu deyimleri "yekpâre" kullanmayıp, aradan böler, yahut unsurların yerini değiştirir. Böyle, nazım tekniğinin mecbur ettiği bir bölünme Âkif'in ustalığı sayesinde deyim mânasını zedelemes (8)". Meselâ:

-Alnım açık yüzüm ak:

"Çok şükür halime. . . Nem var? Yüzüm ak, alnım açık" (Âsım'dan)

-Aman zaman dinlememek:

"Ne aman dinledi, gittikce hovardam, ne zaman" (Âsım'dan)

-Bundan ötesi can sağlığı:

"Hani cân sağlığıdır, doğrusu bundan ötesi" (Süleymaniye Kürsüsünde'den)

-Canına tak demek:

"Kimsesizlik bu sefer tak dedi, artık, canıma" (Seyfi Baba'dan)

-Çivi çivi söker:

"Çivi bir an'anedir, bizde, sökermiş çivi" (Âsım'dan)

-Har vurup harman savurmak:

"Har vurur, bitmeyecekmiş gibi, harman savurur" (Âsım'dan)

Her işe burnunu sokmak:

"Sokarsa burnunu herkes, düşünmeden, her işe" (Fatih Kürsüsünde'den)

(7) Bkz. Hakkı Güney, Mehmed Âkif'de Deyimler, Türkiyat Enstitüsü Kitaplığı, tez nu:555.

(8) Hacıeminoğlu, a.g.e., s.42.

ARGO:

Safahat'ta, atalarsözü ve deyimlerin dışında, çoğu halk dilinden alınmış argo veya argo benzeri kelimelerin yer aldığını görürüz:

Âhiret kılıklı, alçak, âşifte, aval, avanak, besmelesiz, boşboğaz, bunak, cavlak, çöplenmek, çulpa, domuz, edepsiz, eşek, haltetmek, haşba, hışır, herze, hınzır, imam suyu, ipsiz, it damarı, it oğlu, karı, kaltak, kalfaban, kaşarlanmış, kılıbık, köpoğlu köpek, küfürbaz, marizlemek, mızıkçı, moruk, orospu, ödle, pampin, piç, pis, salaş, şallak, şebek, tirit, türedî, ulan, uzun kulaklı eşek, yılan bakışlı, yüz­süz, zıbar­mak, zıkkım, zıdır, zırzop, zibidi, züppe.

Safahat'ta yer alan bazı manzumelerin tamamında argo kelimelerle karşılaştığımız gibi, bir kısım manzumenin de her mısraında, bir veya daha fazla argo kelime bulmak mümkündür:

"Karışmasan işin olmaz değil mi? Sen de bunak!"
-Gelirsem öğretilim şimdi. . .
-Ay şu pampine bak.
Gelip de öğretecekmiş. . . Mezar­cı Mahmud'a git.
Bir üflesem gidecek ha. . . Tirit mi sâde tirit.
-Zemâne piçleri. Gördün ya, hepsi besmelesiz. . .
Ne saygı var, ne hayâ var. Eğer bizim işimiz
Bu kaltabanlara kalmışsa vay benim başıma.
-Herif belâya sokarsın dırlanıp durma,
-Mezar­cı Mahmud'a git ha. Bakın it oğluna bir.
Küfürbaz, alçak, edepsiz. . . Bu söylenir mi Bekir?
-Yolunca terbiye verdin ya âferin Hasan Ağa.
Bıraksalar beni, çoktan marizlemiştim ya. . ." (122-123)

HALK SÖYLEYİŞİ:

Safahat'ta, çeşitli halk tabakalarının kullandıkları kemileler, onların ağzından çıktığı gibi yazılmıştır. Bunlardan bazıları:

-Alettirikçi:
"alettirikçilerin keyfi pek yolunda hele. . ." (51)
-Caponya:
"Caponya'dan gelen, insan suratlı bir canavar" (51).
-Gâvurca:

"Evet, gâvurcaya düştük de sanki iş yaptık" (124)

-Koroğlu:

". Bunca yıllık ehlim iken,

Adam hesabına koymam bizim koroğlunu ben" (125)

(Şiirlerdeki kullanılış şekline anladığımız kadıyla, Âkif'in dile getirdiği dönem İstanbul'unda yaşayan ailelerde kocalar, karıları için "koroğlu" tâbirini kullanırlarmış. Bugün, Anadolu'nun bir çok yerinde aynı söz kullanılmaktadır. Bu, kadına bir hakaret değil bir üstünlük vermektedir. "Evin hâkimi, hükümdarı" demektir.)

-Nevâzil olmak:

"Nevâzil olmuşum, Ahmed, bırak sesim yok hiç" (40)

-Sübek kadar yüz:

"-Sübek kadar yüzü hütdağı kesildi" (32)

HALK ŞAİRLERİ VE MUTASAVVIFLAR:

Safahat'ta, çeşitli vesilelerle, halk şairleri ve mutasavvıflardan bazılarına da temas edildiği görülür:

-Âşık Ömer : 17. Yüzyıl Türk halk şairidir.

"Öyle bir kavim ki âşık Ömer'i ezberler" (539)

-İbrahim Edhem: 9. Asırda Belh'de hükümdar iken tahtını terkederek derviş olan, Türk halkı arasında efsaneleşen meşhur velfdir.

"Sallamış tekmeyle bir mülke, diyorlar, Edhem" (503)

-Hacı Bektaş : 13. Asırda Anadolu'ya gelen Babâî Halifelerinin en meşhuru, Horasan'lı bir Türk olan Hacı Bektaş-ı Velf'dir(9).

"Beyaz bir arslana binmiş; durur mu hiç dede cân?

Bakındı bak Hacı Bektaş'a. . ." (121)

(9) Abdurrahman Güzel, "Bektaşîlik ve Bektaşî Şiiri", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara, 1983, s. 47.

HALK HİKAYELERİ VE DESTANLAR:

Safahat'ta, bazan, Çamlıbel'i alınan, Ayvaz'ı kaçırılan Köroğlu'nun ağladığını, "of" der demez Kerem'in yandığını, acûze kadının getirdiği kötü haber yüzünden zavallı Ferhad'ın külüngünün elinden düştüğünü, ağaçta bağlı duran kızda gözü olan Şah İsmâil'in Arab Üzengi'ye gürz çaldığını görürüz.

Köroğlu:

"Duvarda türlü resimler: alındı Çamlıbel'i,
Kaçırılmış Ayvaz'ı ağlar Köroğlu rahmetli"(121)

Kerem ile Aslı:

"Fırâklıdır Kerem'in "of" derdemez yanışı"(121)

Ferhad ile Şirin:

"Gelince Ezrakabânû denen acûze kadın
Külündü düşmüş elinden zavallı Ferhâd'ın" (121)

Şah İsmail ile Güllüşah:

"Aramb Üzengi'ye çalmış Şah İsmail gürzü
Ağaçta bağlı duran kızda işte şimdi gözü"(121)

DİNÎ HİKÂYELER:

"Hisseli kıssalar" olarak vasıflandırdığımız, halk arasında yaygın anlatımı olan dînî hikâyeler de Safahat'ın sayfalarında yer almaktadır.

Kocakarı ile Ömer:

"Ocak başında oturmuş bir ihtiyarca kadın.
"Açız. . . açız." diye feryâd eden çocuklarının" (95)

sözleriyle başlayan bu meşhur hikâye şu hükme varır:

"Kenâr-ı Dicle'de bir kurt aşırca bir koyunu,
Gelir de adl-i İlâhî sorar Ömer'den onu" (97)
Emir Hisam ile Dirvas:

Hikâyenin özü şu mısralarla dile getirilir:

"Lâkin bu tuhaf gelir Hişâm'a
Der: Sus a çocuk, büyük dururken,
Söz sâdir olur mu hiç küçükten?
Dirvâs o zaman kelâmı tekrar
Teshîr ile der: "Nedir bu âzâr.
Mikyası mıdır zekâvetin sin?" (114)

Firavun ile Halk:

"Bu Fir'avun ki, civârında ürküyordu beşer.
Bu Fir'avun ki, saraylar, sütunlar, âbideler" (481)

FIKRA:

"Âkif'in şiirleri arasında halktan alınmış fıkralar, bunlara atıflar da çoktur (10)". Safahat'ta, "Bu dünyaya gömlek mi yıkamaya geldik (335), Sâdi'den aktardığı itikâfa çekilme (273), ressam haklı (131)" gibi Bektâşi fıkraları dışında değişik fıkraları anlatmakla "ders verme"yi amaçlar:

"Bekçi hırsız yakalar bağda, koşar der ki beye:

-Bağladım haydudu, zor zar, ayağından direğe.
-Ayağından mı dedin? Kolları meydan da demek.
-Ulan, abdal mı nesin? Şimdi çözer. . .
-Kim çözecek?
-Hele bak, kendi çözer elleri boştaysa
-Paşam, hiç telaş etme.
-Neden?
-Çünkü bizim köylü adam
-Ne çıkar, gitti gider. . .

Tut ki, ben bilmemişim bağlanacakmış da kolu,
Ayağından ipi gevşetmeyi akıl etmez o da" (417)

(10) Yund, a.g.m., s. 64,

TÖRENLER:

Bayram:

Âkif, "Bayram (50)" başlıklı manzumesinde, Fatih'te bir bayram gününü bize âdetâ yaşatır: Kucakta gezdirilen çocuklardan eli bâstonlu dedelere kadar herkes oradadır. Adım başında beşik salıncaklar kurulmuş, darbuka, def ve zilli şakşaklarla donatılmıştır. Japonya'dan gelen insan suratlı canavar, insan tartan teraziler, muhallebici, macuncu, simitçi hep bayram yerindedir. Balon, hacıyatmaz, horoz şekeri, oyuncak satanlar, atlı karıncalar, tahtırevanlar, mâni düzenler, türkû çığırınlar, davullu-zurnalı dans edenler hep oradadır.

Düğün:

Âkif, Kartal'da gittiği bir köy düğününü anlatır. Düğün törenleri içinde yer alan güreşleri dile getirir. Birinci gelecek olanlara verilecek ödüllerden bahseder. Düğüne gidişini şöyle anlatır:

"-Sorma, Kartal'da idim ben de bu çarşamba günü.
Dediler: Kurna'da dünden beri var köy düğünü;

Hoşlanırsan, hadi, olmaz mı?" "Pekâlâ, gideriz,
Hem biraz kır görürüz, hem de güreş seyrederiz" (380)

HALKEĞLENCESİ:

Safahat'ta, bayram ve düğün törenlerindeki eğlenceler dışında, özellikle mahalle kahvelerinde oynanan oyunlar da ele alınmıştır. Bunlardan başlıcaları aşık oyunu, tavla, kağıt oyunu, domine ve Âkif'in "Gürültüsüz oyun isterseniz gelin damaya" (123) mısraında belirttiği damadır.

TÜRKÜ:

Âkif, Safahat'ında, o dönem İstanbul'unda söylenen halk türkülerine de yer verir:

"Deniz dalgasız olmaz
Gönül sevdasız olmaz

Yâri güzel olanın
Başı belâsız olmaz
Haydindi mini mini maşallah
Kavuşuruz inşallah"(52)

Bilmece:

Safahat'ta, soru sorma ve düşündürme niteliklerinden hareket ederek, "manzum bilmece" diyebileceğimiz değişik örnekler mevcuttur:

"-Peki; o bindiğin at mıydı, anlasak, neydi? •
-Bilir miyim? Yalnız dört ayaklı bir şeydi. . .

Katır mı desem? Eşek mi desem?
Öküz mü desem? İnek mi desem?
Al at mı desem? İdiş mi desem?
Koyun mu desem? Çebiç mi desem? (388)

HALK ÇALGILARI:

Safahat'ta adı geçen başlıca halk çalgıları şunlardır: Darbuka, def, nây, saz, zil, v.b.

"İçinde darbuka, deflerle zilli şakşaklar" (51)

YİYECEK - İÇECEKLER:

Muhallebi, kaymak, düğün zerdesi, mâcun, simit, tirit, cacık, hıyar, zencefil, çörekotu, biber, ihlamur, şerbet, kahve, nargile, enfiye, v.b. bunlardan başlıcalarıdır.

"Kahveler, nargileler, enfiyeler; şerbetler
Rûhu lebrîz-i safâ eyliyecek sohbetler" (128)

GIYİM - KUŞAM:

Safahat'ta, Âkif'in temas ettiği konulardan biri de halkın sırtına giydiği veya başına taktığı eşyadır: Aba, abâni, çember, fes, gömlek, külah, kebe,

mintan, salta, şal, takke v.b.

HALK ÖLÇÜ BİRİMLERİ:

Adım, arşın, ayak, batman, çuval, dirhem, gram, kucak, okka, testi, v.b. Âkif'in mısralarında yer verdiği halk ölçü birimlerindedir.

HALKSAĞLIĞI:

Açlık, sefâlet, ilaçsızlık yüzünden halkı tehdit eden başlıca hastalıkların da bütün çıplaklığıyla ortaya serildiğini görürüz. Bunlar: Firengi, göğüs nezlesi, nezle, sıtma, verem, yılançık, v.b.

"Bizim çocuk, adı batsın yılançık olmuş" (32)

Tedavi usullerinde ise ilaç bulamayan doktorlar, nefes ettirenler, üfürükçüler, kendi usulleriyle halkı tedavi eden halk hekimleri karşımıza çıkar.

GELENEK - GÖRENEKLER:

"Âkif, mukaddesata hürmet eden ve an'anesini seven bir kimsedir. Onun bu gelenekçiliği ile yenilik severliği hiç bir zaman birbirine muarız olmamıştır (11)". Bu hususda şu fıkrayı anlatırmış:

"Bir İngiliz sormuşlar: "Bu kadar an'aneci olduğunuz halde nasıl terakkî ettiniz?" İngiliz cevap vermiş: "Bizde en yeni an'ane altı yüz senelik-tir ve en eski teceddüt altı saatlik(12)".

"Beşikte her birimiz bir terânedir iştir
Kî bestekârı tabiat değil de an'anedir.
Evet bu an'anenin tellerinde mâzîmiz
Terennüm etse o parlak sesiyle râzîyiz" (345)

(11) Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Camiyetimiz ve Mehmed Âkif, İstanbul, 1962. s. 52.

(12) Mithat Cemal Kuntay, Mehmed Âkif, İstanbul, 1939, s. 255.

Âkif, özellikle bâtil inanışlardan ibretle söz eder. Sağa dönerek yatmak halk inanışlarından:

"Birinci zümreyi teşkil eden zavallı avâm,
Bıraksalar edecek tatlı uykusuna devâm.
Bu gün nasîbini yerleştirtince kursağına
"Yarın" nedir? Onu bilmez yatar dönüp sağına" (286)

Yine halk inanışlarına göre, ay veya güneş tutulması esnasında, gürültülü hareketler yapılır, davul-dümbelek çalınır, silah atılır:

"O rasadhâne-i dünyâ, o Semerkand bile;
Öyle dalmış ki hurâfâta o mâzîsile:
Ay tutulmuş, "koyalım şeytanı kalkın" diyerek,
Dümbelek çalmada binlerce kadın, kız, erkek" (167)

Âkif, gelenek göreneklerimiz içinde yer alan "büyüklere saygı" nın yok olmaya yüz tutmasından muztarıdır:

"- Zemanе piçleri. . . Gördün ya hepsi besmelesiz. . .
Ne saygı var, ne hayâ var. Eğer bizim işimiz,
Bu kaltabanlara kalmışsa vay benim başıma."

Bunun yaşında iken biz büyüklerin yanına,
Okur da öyle girer, hem ayakta beklerdik.
Otur, demezlerse elpençe sâde dinlerdik,
Hayır bu böyle değildir demek, ne haddimize.
Evet, desek bile derlerdi: sus behey geveze" (123)

DÜŞ YORMAK:

Hikâyede, düş gören Kır Ağası, rüyasını tâbir ettirmek için, gecenin geç saatinde, Çarıkçı Emmi'yi yanına getirtir:

"-Aman be emmi.
-Ne var?
-Düş yorar mısın?
-Be adam, biraz nefesleneyim, dur ki, yorgunum. . .
-Duraman.
-Neden?"

-Fenâma gider beklemek de. . ." (388)

NEFES ETTİRMEK:

Safahat'ta temas edilen, yaygın halk inanışlardan bir başkası da "nefes ettirmek"tir.

"Hanım, geçer, nefes ettir. . ."

DUALAR:

YAĞMURDUASI:

Önemli halk inanışlarından biri olarak Safahat'ta, "yağmur duası"nı görürüz:

"Bir damla su inmiyor semâdan
Şebnem bile düşmüyor duâdan
Binlerce duâya bir icâbet
Göstermeli bârgâh-i rahmet" (116)

Yağmûr duası benzetmelerde de kullanılır:

"Yetimin âhını yağmur duası zannetme" (96)

YAĞMUR DUASI:

Safahat'ta, yağmur duası dışında değişik bir dua ile, lodas duasıyla karşılaşırız:

"Bizim diyâra biraz kar düşünce zor kalkar,
Mahalle halkı nihayet kalırsa pek muztar,
"Lodos duasına çıkmak gerek. . ." denir, çıkılır.
Cenâb-ı Hak da lodos gönderir, fakat bıkkılır" (335)

BEDDUALAR:

Halk söyleyişlerini ustaca kullanan Âkif'in Safahat'ında, beddualar için ilgi çekici örnekler vardır. Bir "kocakarı"nın ağzından dinleyelim:

"-Sürüm sürüm sürünün tez zamanda alçaklar.
Ya sen, zebâni kıyafetli, gulyabâni paşa.
İlâhi yumru başın bir geleydi sivri taş.
Yılan bakışlı şebek, bir bakın şunun gözüne.
Kazık boyundan utan. . . Tû herif, senin yüzüne" (90)

SONUÇ:

Sonuç olarak diyebiliriz ki, gerek Batılı ülkelerin sanat eserlerinde, gerek diğer dünya ülkelerinde meydana getirilmiş bulunan sanat eserlerinde, gerek ülkemiz sanatçıların yarattığı sanat eserlerinde, nasıl folklor-dan yararlanılmışsa, folklor da kendisinden izler bulma konusunda, bu tür sanat eserlerinden yararlanmaktadır. Diyebiliriz ki, Safahat da, Türk folklorunun yararlandığı önemli eserlerden biridir. Ve yine diyebiliriz ki, "Safahat, memleket meselelerimiz üzerinde düşünenlerin asla ihmal edemeyeceği bir kaynaktır. Bugün bile çözülmesi için uğraşıp durduğumuz bütün milli meselelerimiz, dâvalarımız bu yedi ciltlik kitapta, isabetli görüş ve düşüncelerle dile getirilmiştir. Yurt ve millet meselerini, dertlerimizi bu kadar canlı, kuvvetli ve etraflı şekilde söyleyen, anlatan, bunlar için çareler, tedbirler düşünen başka bir şairimiz yoktur. Yalnız kendi devrinin değil geleceğin meselelerine de tercüman olan Safahat, önem ve değerini hiçbir zaman kaybetmeyecektir (13)".

(13) Timurtaş, a.g.e., s. 5-6.